

**LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 7, 8, 95, 205, 206, 207 STRAIPSNIŲ IR PRIEDO PAKEITIMO IR KODEKSO
PAPILDYMO 100³ STRAIPSNIU ISTATYMO PROJEKTO**

Eil. Nr.	Institucijos pavadinimas	Pastabos ir pasiūlymai	Argumentai, kodėl į pastabas ir pasiūlymus neatsižvelgta
1.	Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra 2019-02-28 raštas Nr. 7.2.-1040	1. Projektu siūloma Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 8 straipsnio 3 dalies nuostatas papildyti naujomis nuorodomis į BK 135, 138 ir 148 straipsnius bei atsisakyti BK 149–151 straipsnių atskirų dalių įvardijimo. <...> Pažymėtina, kad jei Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo 36–39 straipsniuose apibūdintas elgesys ir veiksmai, kurie nėra pripažįstami nusikaltimais ir už jų padarymą nėra baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės įstatymus, sukelia nukentėjusiojo mirtį ar slepianč kurį nors iš šių nusikaltimų auką yra nužudoma, tuomet pagal siūlomą reglamentavimą asmuo, nepaisant to, ar už padarytą veiką baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės baudžiamąją įstatymą, galėtų būti baudžiamas tik pagal BK 135 ar 138 straipsnį, tačiau, pavyzdžiui, pagal BK 132 straipsnį (BK 135 ar 138 ir BK 132 straipsniuose numatytų nusikaltimų sutaptį) ar pagal BK 129 straipsnį jis galėtų būti baudžiamas tik tuo atveju, jei už tai numatyta baudžiamoji atsakomybė pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės įstatymus. Todėl Projektu siūlomas reglamentavimas prieštaringas, nėra nuoseklus	Neatsižvelgta BK 8 str. 3 d. nuostatos pildomos BK 135, 138 ir 148 str. bei atsisakoma BK 149 – 151 str. atskirų dalių įvardijimo siekiant įgyvendinti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija). Stambulo konvencijos 44 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad nusikalstamų veikų, kaip nustatyta pagal šios konvencijos 36 (Seksualinis smurtas, įskaitant išžaginimus), 37 (priverstinė santuoka), 38 (moters lytinių organų žalojimas), 39 (priverstinis neštumo nutraukimas ir priverstinė sterilizacija) straipsnius, baudžiamajam persekiojimui vykdyti Šalys imasi būtinų teisėkūros priemonių, užtikrinant, kad jų baudžiamoji jurisdikcija nepriklausytų nuo to, kad tokie veiksmai taip pat būtų laikomi nusikaltimais toje teritorijoje, kurioje jie buvo padaryti. Dėl šios priežasties Įstatymo projekto rengėjai BK 8 str. 3 d. pildo <u>tik</u> tomis BK įtvirtintomis nusikalstamomis veikomis, kurios nurodytos Stambulo konvencijos 44 str. 3 d. (nurodytas nusikalstamas veikas Lietuvos nacionalinėje teisėje <i>atiinka</i> BK 135, 138, 148, 149 - 151 straipsniuose įtvirtintos nusikalstamos veikos) – <i>toks šiuo aspektu ir laikytinas įstatymo projekto tikslas</i> . Galimybė ir (ar) įpareigojimas išplėsti nusikalstamų veikų sąrašą <i>papildomomis</i> nusikalstamomis veikomis, kurių baudžiamoji jurisdikcija nepriklausytų nuo to, kad tokie veiksmai taip pat būtų laikomi nusikaltimais toje teritorijoje, kurioje jie buvo padaryti, Stambulo konvencijoje <i>nenumatyta</i> . Atitinkamai, tolesnis BK 8 str. 3 d. taikymo srities papildymas (juolab paremtas subjektyvaus pobūdžio Stambulo konvencijos nuostatų interpretacijomis) <i>peržengia teikiamo įstatymo projekto tikslo ribas</i> . Kartu neabejotina ir tai, kad absoliuti dauguma užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų numato atsakomybę už žmogaus gyvybės atėmimą (t. y. už BK 129 ir 132 str.), todėl <i>tiesiog nėra prasmės</i> tokiais visoms valstybių teisės sistemoms būdingais nusikaltimais pildyti BK 8 str. 3 d., numatant jų atžvilgių dvigubo baudžiamumo netaikymo taisyklę.

	<p>ir gali sukelti praktinių taikymo problemų.</p> <p>Be to, pastebėta, kad aiškinamajame rašte nėra pagrindimo, kodėl iš BK 8 straipsnio 3 dalies yra išbraukiamas BK 157 straipsnis. Manome, kad BK 157 straipsnio išbraukimas prieštarauja BK 8 straipsnio tobulinimo idėjai.</p> <p>Taip pat pažymėtina, kad pagal šiuo metu galiojantį BK už seksualinio pobūdžio nusikaltimus atsako ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys, todėl atitinkamai tikslintina BK 8 straipsnio 3 dalies formuluočių nurodant, kad už šioje dalyje numatytus nusikaltimus, padarytus užsienyje, atsako ir Lietuvoje registruoti ir veikiantys juridiniai asmenys.</p>	<p>Atkreiptinas dėmesys, kad BK 157 str. (kaip ir BK 147 str.) nurodyta nusikalstama veika yra numatyta BK 7 str. 3 p., kuris numato žymiai platesnes baudžiamosios jurisdikcijos taisykles (universaliosios baudžiamosios jurisdikcijos principas), kurios taip pat apima ir BK 8 str. 3 d. numatytą dvigubą baudžiamumo netaikymo taisyklę. Todėl nėra prasmės pakartotinai BK 157 str. įtvirtintą nusikalstamą veiką nurodyti ir BK 8 str. 3 d., kurios turinys bei taikymo apimtis yra nepalyginamai siauresni.</p> <p>Pažymėtina, kad BK Bendrosios dalies nuostatos, įskaitant ir BK 8 str. 3 d., <i>apskritai nenumato</i> baudžiamosios jurisdikcijos taisyklių, taikytinų juridiniams asmenims. Atitinkamai, pastabos autorių siūlymas laikytinas <i>sistemiškai nepagrįstu, fragmentiniu bei itin peržengiančiu teikiamo įstatymo projekto tikslo ribas</i>. Juridinių asmenų baudžiamosios jurisdikcijos įtvirtinimas BK turėtų (jeigu turėtų) būti atskiros labai plačios diskusijos ir BK Bendrosios dalies reformos dalimis.</p>
	<p>2. Projektu siūloma BK papildyti 100³ straipsniu, inkorporuojant jį į XV skyrių, kuriame įtvirtinti nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai, kurie yra tarptautiniai nusikaltimai, nors kankinimas ir priverstinis dingimas yra laikomi ne tarptautiniais nusikaltimais, o tarptautinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis. Todėl jų inkorporavimas į tą patį skyrių su tarptautiniais nusikaltimais neatitinka jų esmės.</p>	<p><u>Neatsižvelgta</u></p> <p>Nusikaltimų žmoniškumui (ir karo nusikaltimų) samprata bei baudžiamosios atsakomybės už juos principai pirmiausia susiformavo tarptautinėje teisėje, tad <i>tarptautinių aspektų reikšmė šioje srityje išlieka ir reglamentavus baudžiamąją atsakomybę</i> už tokius nusikaltimus nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtinus atsakomybę už nusikaltimus žmoniškumui (ir karo nusikaltimus), <i>įgyvendinami Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai</i>. Daugelyje tarptautinės teisės aktų, kurių dalyvė yra ir Lietuva, Susitariančiosios Šalys savo nacionalinėje teisėje sistemoje <i>įpareigojamos įgyvendinti juose numatytas nuostatas</i>, užtikrinant dėl nusikaltimų žmoniškumui kaltų asmenų veiksmingą patraukimą baudžiamojon atsakomybėn. Kartu pažymėtina, kad kankinimo ar kitokio žiauraus bei nežmoniško elgesio ar baudimo uždraudimas <i>yra visuotinė tarptautinė norma</i>, kuri, nežiūrint skirtingų formuluočių, sutinkama įvairiausiose tarptautinės teisės aktuose, pvz.: Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitoki</p>

		<p>žiauru, nežmoniską ir žeminantį elgesį (Konvencija prieš kankinimą), Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (EŽTK), Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas ir kt. Pabrėžina ir tai, kad įstatymo projekto rengėjų siūloma BK 100³ str. įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis ir jos požymiai <i>tiesiogiai atspindi</i> Konvencijos prieš kankinimą nuostatas ir <i>įtvirtintus tarptautinius įsipareigojimus Lietuvai</i>. Kartu pažymėtina, kad BK 100³ str. įtvirtinta nusikalstamo sudėtis, kaip ir BK 100¹ str. (Priverstinis dingimas), <i>yra speciali norma</i> BK 100 straipsnio (Tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis) atžvilgiu, kurioje kriminalizuotas kankinimas ar kitoks nežmoniškas elgesys su asmenimis, kuris yra vykdomas oficialių valstybės pareigūnų ar kitų asmenų, turinčių valstybės pritarimą (plačiaja prasme). Siūlomoje 100³ str. nusikalstamo sudėtyje (iš BK 100 straipsnio sudėties) <i>yra išskiriamas kankinimas ar kitoks nežmoniškas elgesys su asmenimis, nepriklausomai nuo jo mąsto ir (ar) sisteminumo (kurių reikalauja atitinkamai BK 100 str. nuostatos)</i>. Dėl to yra išplečiamos baudžiamosios atsakomybės ribos (lyginant su BK 100 str.) tiek, kiek <i>to reikalauja</i> Konvencija prieš kankinimą. Tuo tarpu BK 100, 100¹ ir 100³ straipsniuose įtvirtintos nusikalstamos veikos <i>saugo tą patį pagrindinį objektą</i> – visuotinai pripažintą elgesio su žmonėmis, jų grupėmis ar bendrijomis tvarką, o papildomai – gyvybę, sveikatą ar laisvę. Todėl neabejotina, kad kankinimas, vykdomas turint valstybės pritarimą, <i>patenka būtent į nusikaltimų žmoniškumui apibrėžimą</i>, todėl siūlomo BK 100³ straipsnio vieta yra būtent BK XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“.</p>
	<p>3. <.> Kaip matyti iš šio apibrėžimo, Konvencijoje numatytas kankinimo nusikaltimo būtinas požymis – tikslas išgauti iš kankinamojo ar trečiojo asmens informaciją arba prisipažinimą; nubausti asmenį už koki nors veiksmą, kurį jis arba trečiasis asmuo padarė ar yra įtariamas jį padaręs; įbauginti ar priversti jį arba trečiąjį asmenį ką nors padaryti; dėl bet kurios kokių nors diskriminavimų grindžiamos priežasties. Tuo</p>	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Konvencijoje prieš kankinimą nurodytų kankinimo tikslų išvardijimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje <i>yra nebūtinas ir netikslingas</i>, nes: 1) nurodytas kankinimo nusikaltimo tikslas yra <i>gremėzdiškas, labai neapibrėžtas ir neaiškus turinio</i>, kas neišvengiamai sukeltų šios normos aiškinimo bei interpretavimo problemas (pvz. kankinimo tikslas – „dėl bet kurios kokių nors diskriminavimų grindžiamos priežasties“); 2) tokio neapibrėžto ir neaiškaus turinio tikslo įtvirtinimas BK normoje vertintinas kaip <i>netinkamas tarptautinės teisės aktų pažodinis perkėlimas</i>, kuris tuo pačiu <i>nederėtų</i> ir su BK normų apibrėžtumo principu bei <i>sistemiškai neatitiktų</i> nusistovėjusios BK normų</p>

	<p>tarpu Projekte šie tikslai neatsispindi, kas, manytina, yra ydinga ir neleidžia visiškai įgyvendinti Konvencijos.</p> <p>Angliškajame kankinimo nusikaltimo apibrėžimo variante vartojama sąvoka <i>for such purposes as</i> leidžia manyti, kad apibrėžime išvardytų tikslų, kuriais daromas nusikaltimas, sąrašas nėra baigtinis ir tai leistų sutikti su Projekto siūlymu kankinimo sąvoką interpretuoti plačiau nei ji numatyta Konvencijoje. Tačiau visų pirma šiuo klausimu reiktų atkreipti dėmesį į mokslininkų nuomonę, tarptautinių teismų praktiką, tarptautinių sutarčių taikymo taisykles. Projekto autoriai, aiškindami kankinimo nusikaltimo sąvoką, remiasi tik Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT) praktika, tačiau EŽTT sprendžia valstybių, bet ne individų baudžiamosios atsakomybės klausimus. Todėl numatant platesnę nei Konvencijoje numatytą kankinimo sąvoką derėtų aptarti ne vien EŽTT praktiką, bet tokių teismų kaip Tarptautinio baudžiamojo teismo, Tarptautinio Baudžiamojo Tribuno buvusiai Jugoslavijai ir kt. praktiką, kad būtų galima įvertinti, kaip ši sąvoka yra aiškinama</p>	<p>konstravimo praktikos; 3) Konvencijoje prieš kankinimą įvardinti tikslai nėra baigtiniai (vartojama sąvoka <i>for such purposes as</i>), todėl atviro nusikaltimo tikslų sąrašo įtvirtinimas BK normoje <i>kvėstionuotinas pridėtinės vertės stokos kontekste</i>; 4) Lietuva privalo vykdyti savo tarptautinius įsipareigojimus pagal EŽTK, TPPTP ir pan., kuriuose specialus tikslas nėra būtinas kankinimo elementas, kartu EŽTT taip pat nepateikia išsamaus „uždraustų“ tikslų sąrašo¹; 5) Lietuvos Aukščiausiais Teismas (LAT) aiškindamas², kokie veiksmai (ar neveikimas) galėtų būti priskiriami prie kankinimo, <i>nesiejo kankinimo su jokiais specifiniais tikslais</i> ir tokiu būdu <i>be pagrindo nesusiaurino</i> veikų, kurios gali būti vertinamos kaip kankinimas, ratą; 6) Konvencijos prieš kankinimą 1 str. 2 d. yra nedviprasmiškai nurodyta, kad Susitariančios Šalys gali numatyti nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose <i>platesnį kankinimo apibrėžimą</i>, negu jis pateiktas Konvencijos prieš kankinimą 1 str. 1 d.; 7) <i>vertinant pačią veiką</i>, kurią būtų galima kvalifikuoti kaip kankinimą, nėra skirtumo, ar kaltininkas veiksmų ėmėsi siekdamas išgauti informaciją ar siekdamas atkeršyti, ar neturėdamas jokio konkretaus tikslo. Be to, išdėstant siūlomoje BK normoje kaltininko tikslus, <i>visada gali kilti klausimas</i>, kodėl tokie patys kaltininko veiksmai, jeigu jais, pvz., norima išgauti informaciją, yra kankinimas, o, jeigu jais siekiama kitokių dispozicijoje nenurodytų tikslų, jau nebebus laikomi kankinimu ir pan.</p>
--	--	--

¹ Tarptautinėje bendruomenėje iki šiol nėra bendros pozicijos, ar kankinimas yra veika, kuria siekiama tik tam tikrų specifinių tikslų. Byloje prieš Delalic ir kt. pastaboje minimas Tarptautinio Baudžiamojo Tribuno buvusiai Jugoslavijai (TBTBJ) pabrėžė, kad formuluotė „siekiant tokių tikslų“ (*for such purposes as*) reiškia, kad nurodyti tikslai nesudaro baigtinio sąrašo ir turėtų būti vertinami kaip pavyzdiniai. Kartu Teismas pažymėjo, kad asmeniui inkriminuojant kankinimą turėtų būti aiškiai atskirtas „uždraustas tikslas“ ir asmeninio pobūdžio tikslas. Jeigu veika bus padaryta siekiant išimtinai asmeninio pobūdžio tikslų, ji nebus laikoma kankinimu pagal tarptautinę teisę, ir atvirkščiai, *nereikalaujama, kad veika, sudaranti kankinimą, būtų atlikta siekiant išimtinai „uždrausto tikslo“* (žr. 1998 m. lapkričio 18 d. TBTBJ sprendimas byloje Nr. It-96-21 *Prosecutor v. Zejnil Delalic, Zdravko Mucic also known as „Pavo“, Hazim Delic, Esad Landzo also known as „Zenga“*). Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ictv/celebici/trialc2/judgement/index.htm>). Tokia TBTBJ pozicija atskleidžia tai, kad kankinimo tikslų, taip kaip juos nustato Konvencijos prieš kankinimą 1 str. 1 d., gali nepakakti, siekiant tinkamai įtvirtinti baudžiamąją atsakomybę už kankinimą ar kitokį nežmonišką elgesį.

² Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“.

	<p>minėtuose teismuose. Pavyzdžiui, Tarptautinio Baudžiamojo Tribunolo buvusiai Jugoslavijai praktikoje veika, padaryta asmeniniais tikslais, nebūtų laikoma kankinimu pagal tarptautinę teisę. Pagal siūlomą projektą bet koks kankinimas, net jei padarytas, pavyzdžiui, dėl to, kad specialusis subjektas turi asmeninių priežasčių keršyti aukai, būtų laikomas kankinimu pagal nacionalinę teisę. <...></p>	<p>Manytina, kad plečiamai aiškinant Konvencijoje minimą sąvoką galima sulaukti neigiamų teisinių padarinių ir dėl to, kad šią veiką siūloma priskirti BK 95 straipsnyje numatytoms veikoms, kurioms netaikoma senatis. Lietuva dėl plečiamo BK numatytų veikų taikymo atgaline tvarka jau yra sulaukusi neigiamo EŽTT įvertinimo (byloje Vasiliauskas prieš Lietuvą). Taip pat skirtingoms valstybėms Konvencijos dalyvėms skirtingai aiškinant kankinimo sąvoką (vienoms siauriau, kitoms plačiau) gali kilti ir teisinio bendradarbiavimo problemų (ypač sprendžiant klausimus, susijusius su asmenų išdavimu ir perdavimu).<...></p>	<p>Komitetas prieš kankinimą (kontroliuojantis Konvencijos prieš kankinimą nuostatų tinkamą įgyvendinimą valstybėse narėse), konstatavęs sisteminio pobūdžio Konvencijos prieš kankinimą nuostatų įgyvendinimo spragą, <i>visuose savo raportuose Lietuvos Respublikai³ nuosekliai ipareigoja Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinti ne tik Konvencijos prieš kankinimą 1 ir 4 straipsnių reikalavimus atitinkančią kankinimo nusikaltimo sudėtį, bet ir Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose kriminalizuotam kankinimo nusikaltimui netaikyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį. Atitinkamai, įstatymo projektu siūlomų BK 95 str. pakeitimų atsisakymas, reikštų Komiteto prieš kankinimą ataskaitose nurodytų rekomendacijų Lietuvos Respublikai tolesnį ignoravimą ir neįgyvendinimą. Be to, kadangi Susitariančioms Šalims yra leidžiama numatyti platesnę kankinimo nusikaltimo sudėtį, panašių problemų dėl siūlomos nusikalstamos veikos įtraukimo į BK 95 str. 9 d. numatytų nusikalstamų veikų sąrašą, kurių turėjo Lietuvos Respublika dėl genocido (BK 99 str.) įtraukimo į minėtą straipsnį, kilti šiuo atveju neturėtų.</i></p>
	<p>3. <...> Pažymėtina, kad kankinimo nusikaltimo apibrėžime siūloma formuluotė „bet kokių būdu kankino arba kitaip itin žiauriai elgesi“ yra neaiški, kadangi „bet kokių būdu“ savaime apima visus galimus</p>	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Konvencijoje prieš kankinimą nurodyto kankinimo apibrėžimo formuluotė „bet koks veiksmas“, palieka galimybę kankinimu pripažinti tiek vienkartinį ir trumpą laiką trunkantį veiksmą, tiek daugkartinius, ilgą laiką trunkančius veiksmus, kartu kankinimo neapribojamas ir tik tiesioginiu poveikiu</p>	

³ Pavyzdžiui, Committee against Torture. Conclusions and recommendations of the Committee against Torture (Lithuania). February 2004 (CAT/C/CR/31/55); Committee against Torture. Concluding observations of the Committee against Torture (Lithuania). January 2009 (CAT/C/LTU/CO/219); Committee against Torture. Concluding observations on the third periodic report of Lithuania. 17 June 2014 (CAT/C/LTU/CO/3); Committee against Torture. List of issues prior to submission of the fourth periodic report of Lithuania. 3 June 2016 (CAT/C/LTU/QPR/4).

	<p>nusikaltimo padarymo būdus, tarp jų ir „kitąp itin žiauriai elgėsi“. Todėl formuluojant kankinimo nusikaltimo sąvoką turėtų būti išvardyti bent keli būdai ir tik po to nurodyta „ar kitaip itin žiauriai elgėsi“. <...></p>	<p>nukentėjusiojo kūnui. Atitinkamai įstatymo projekto formuluotės „bet koku būdu kankino arba kitaip itin žiauriai elgėsi“ yra tikslios ir neprieštaringos, kadangi „bet koku būdu“ ir „kitąp itin žiauriai elgėsi“ yra <i>savarankiški</i> siūlomoms nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Pažymėtina, kad sudėties požymis „bet koku būdu kankino“ <i>apima</i> (ir kartu atitinka Konvencijos prieš kankinimą formuluotę „bet koks veiksmas“) <i>visus įmanomus</i> kankinimo atvejus, o požymis „kitąp itin žiauriai elgėsi“ susijęs jau su kitoku nežmonišku elgesiu (t. y. kita ypatingai žiauraus elgesio forma), kurį įstatymo projektu taip pat yra siekiama kriminalizuoti ir kuris gali nepakliūti į kankinimo požymio apibrėžimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad, atsižvelgiant į Konvencijos prieš kankinimą formuluotę „bet koks veiksmas“, kankinimas apima labai daug įvairių draudžiamų veikų, todėl įstatymo projekte siūlomoje kankinimo nusikaltimo dispozicijoje <i>nesiekiama detalizuoti ir atskirai vardinti</i> galimus kankinimo padarymo būdus, kadangi tai <i>vargu ar apskritai įmanoma</i>. Paminėtina ir tai, kad formuluotė „bet koku būdu“ BK apibrėžiant nusikalstamos veikos sudėties požymius, <i>gana plačiai naudojama</i> (pvz., BK 231, 233, 307 str. ir pan.)</p>
2.	<p>Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2019-03-05, raštas Nr. 5-S-2200</p>	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Nusikalstamos veikos sudėties požymis – „bet koks būdas“ nurodo objektyvioje tikrovėje pasireiškiančius nusikalstamus veiksmus, kuriais asmuo yra kankinamas. Formuluotė „bet koku būdu“ savo turiniu <i>visiškai atitinka</i> Konvencijos prieš kankinimą formuluotę „bet koks veiksmas“ ir yra gana plačiai naudojama BK, apibrėžiant nusikalstamos veikos sudėties požymius (pvz., BK 231, 233, 307 str. ir pan.). Nėra prasmės papildomai detalizuoti šio nusikalstamos veikos požymio (t. y. atskirai vardinti galimus kankinimo padarymo būdus), kadangi <i>nėra įmanoma</i> numatyti visų kankinimo būdų. Nusikalstamos veikos sudėties požymiai „stiprus skausmas“, „didelės kančios“ yra <i>vertinamieji požymiai</i>, kurie apibūdina neteisėtos veikos (kankinimo) padarinius ir kuriuos <i>įvirtinti (abu)</i> alternatyvius padarinius) <i>BK įsakniai nurodo Konvencijos prieš kankinimą nuostatos</i>. Šie padariniai yra <i>esminis</i> ir pagal Konvencijos prieš kankinimą <i>privalomas</i> kankinimo nusikaltimo sudėties elementas, o psichinio ar fizinio skausmo arba kančios sukėlimo intensyvumas ir stiprumas priklauso ir nustatomas, atsižvelgiant į kiekvienos bylos individualias aplinkybes bei į aukos fizinės ir psichologinės savybes, patirtį,</p>

		amžių ir pan. Analogiškas požiūris, t. y. <i>kankinimą siejanti su sukeliamo skausmo ar kančios reliatyviu sunkumu, būdingas ir vystomas EŽTT⁴ ir Žmogaus teisių komiteto (ŽTK) praktikoje⁵. Šių vertinamųjų požymių turinys taip pat yra <i>sėkmingai</i> vystomas ir Lietuvos teismų praktikoje. Taip, <i>LAT aiškindamas</i>⁶, kokie veiksmai (ar neveikimas) galėtų būti priskiriami prie kankinimo, pažymėjo, kad kankinimo turinį sudaro <i>tik „<...>“</i> veiksmas, <i>sukeliantys didelės fizinės, dvasinės kančias nukentėjusiajam <...></i>“. Taip pat ir fizinio skausmo (įskaitant fizinės kančias) apibrėžimo turinys <i>ne kartą nustatytas</i> nagrinėjant baudžiamas bylas pagal BK 140 straipsnį.⁷ Dėl šių priežasčių neabejotina, kad šiuo metu vyraujanti Lietuvos ir užsienio teismų praktika <i>yra suformavusi aiškiais gaires</i>, kurių pagalba galima nustatyti „stipraus skausmo“ bei „didelės kančios“ vertinamųjų požymių turinį. Vien tai, kad sąvoka „kančia“ tiesiogiai nėra naudojama Lietuvos teisės aktuose, nereiškia, kad ši sąvoka yra svetima ir negali būti įtvirtinta BK, kadangi, kaip minėta, <i>jau šiuo metu tiek kankinimas, tiek kančia⁸ Lietuvos teismų praktikoje yra vertinami ir sėkmingai nustatomi</i>, kaltininkui inkriminuojant kankinimo požymį, numatytą BK 129 str. 2 d. 6 p., 135 str. 2 d. 6 p., 138 str. 2 d. 6 p., 140 str. 3 d. nusikaltimų sudėtyse.</i>
	2. Aptariamas straipsnis turi būti suderintas su BK XVIII skyriaus 135, 138, 140 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai nuostatomis. Taip pat kyla neaiškumų dėl BK 100 ³ straipsnio taikymo ir atskyrimo nuo BK 228 straipsnio ir BK 135–140	<u>Neatsižvelgta</u> Įstatymo projekto autorių siūloma BK 100 ³ straipsnyje įtvirtinta kankinimo nusikaltimo sudėtis neprieštarauja BK XVII skyriuje numatytais nusikalstamoms veikoms žmogaus sveikatai. Atkreiptinas dėmesys, kad BK 100 ³ straipsnyje įtvirtinto kankinimo nusikaltimo padariniai - stiprus fizinis ar psichinis skausmas arba didelės fizinės ar dvasinės kančios, <i>nėra tiesiogiai</i>

⁴ Pvz., 1996 m. gruodžio 18 d. EŽTT sprendimas byloje Nr. 21987/93 *Aksoy v. Turkey*, Reports 1996-VI.

⁵ Pvz., 1989 m. balandžio 7 d. ŽTK nuomonė dėl kreipimosi Nr. 265/1987 *Antti Vuolanne v. Finland*.

⁶ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“.

⁷ Kaip fizinis skausmas gali būti suprastas ir kitokios nukentėjusiajam sukeltos fizinės kančios, pvz., negalėjimas įkvėpti, labai aukštos ar žemos temperatūros pojūtis ir kitos panašios būklės. Kita vertus, baudžiamajai atsakomybei pagal BK 140 straipsnį taikyti nepakanka vien tik fizinio sąlyčio su kito žmogaus kūnu, būtina įsitikinti, kad dėl to nukentėjęs asmuo iš tikrųjų pajustų skausmą ar kitas fizinės kančias. Nustatant šią aplinkybę atsižvelgina į tai, kokio stiprumo skausmas paprastai sukeliamas žmogui analogiškais veiksmais, taip pat vertinami nukentėjusiojo amžius ir sveikatos būklė, jo sveikatai sukeltas pavojus, fizinį poveikį darančio asmens tikslai ir kitos aplinkybės, rodančios atliktų veiksmų pavojingumą ir kilusio skausmo tikrumą. Įrodomumo prasme svarbu, kad toks pojūtis būtų taip išreikštas, jog aplinkiniai suprastų nukentėjusiojo skausmą ar būtų kreipiamasi į medikus (*kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 24-5/2014, 2K-164-895/2016, 2K-474-489/2016*).

⁸ Pvz. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-209-165/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-38-165/2017.

	straipsnių.	<p><i>susieti</i> su sveikatos sutrikdymo mastu (kaip apibrėžta BK XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“). Baudžiamoji atsakomybė už BK 100³ straipsnyje įtvirtintą nusikalstamą veiką <i>gali kilti neegzistuojant</i> jokiems neigiamiems padariniams asmens sveikatai (pvz. didelės dvasinės kančios, kurios nesukėlė papildomų neigiamų fizinių padarinių asmens sveikatai). Tuo atveju, jeigu dėl patirto kankinimo ar kitokio nežmoniško elgesio, asmens sveikatai kilo atitinkami neigiami padariniai, asmens veika būtų papildomai kvalifikuota, atsižvelgiant į sukeltą sveikatos sutrikdymo mastą (pvz., nesunkus, sunkus sveikatos sutrikdymas). Dėl santykio su BK 228 straipsniu, pažymėtina, kad BK 100³ straipsnyje yra įtvirtina specialus ir gana siauro pobūdžio bei itin pavojingas (t. y. „valstybės sankcionuotas“ žmonių kankinimas), piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis) atvejais, kurie (kaip ribotos taikymo srities, pavojingesni (kvalifikuoti) atvejai) įstatymo projektu <i>išskiriami</i> iš bendros piktnaudžiavimo normos ir konkretizuojant baudžiamosios atsakomybės taikymo šių atvejų atžvilgiu ribas ir griežtumą. Atitinkamai, BK 228 ir 100³ straipsnių tarpusavio santykis apibūdinamas kaip „bendrosios“ ir „specialiosios“ normų konkurencija, kurios atveju <i>taikytina specialioji norma</i> bendrosios atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad siūloma BK 100³ straipsnyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis tinkamai suderinta su kitomis BK panašaus pobūdžio normomis.</p>
	3. Sąvokos „fizinis ar psichinis skausmas“ ir „fizinės ar dvasinės kančios“ straipsnio dispozicijoje yra dirbtinai atskiriamos ir gali būti subendrintos	<p><u>Atsižvelgta iš dalies</u></p> <p>Nusikalstamos veikos sudėties požymiai „stiprus skausmas“, „didelės kančios“ yra <i>vertinamieji požymiai</i>, kurie apibūdina neteisėtos veikos (kankinimo) padarinius ir kuriuos <i>įtvirtinti (abu</i> alternatyvius padarinius) <i>BK įsakmiai nurodo Konvencijos prieš kankinimą nuostatos</i>. Šie padariniai yra <i>esminis</i> ir pagal Konvencijos prieš kankinimą <i>privalomas</i> kankinimo nusikaltimo sudėties elementas, tad, <i>atsisakant bent vieno</i> iš Konvencijoje prieš kankinimą nurodytų padarinių, <i>būtų nepagrįstai susiaurintos</i> baudžiamosios atsakomybės ribos, kas <i>prieštarautų</i> Konvencijos prieš kankinimą nuostatomis ir Komiteto prieš kankinimą rekomendacijoms Lietuvai, kuriose ir toliau būtų nuosekliai konstatuotina Konvencijos prieš kankinimą nuostatų įgyvendinimo spraga. Kita vertus, atsižvelgiant į pastaboję nurodytą siūlymą, BK 1003 straipsnyje nurodyti padariniai atitinkamai <i>supaprastinami</i>, atsisakant formuluočių „fizinis ar psichinis“ bei „fizinės ar dvasinės“ perteklinio dubliavimo dispozicijoje.</p>

		4. Siūlome papildyti BK 230 straipsnį ir pateikti naujai reglamentuojamų sąvokų „tas, kas veikdamas kaip valstybės atstovas arba asmuo ar asmenų grupė, veikiantys valstybės leidimu, palaikymu ar pritarimu“ paaiškinimą	<p><u>Neatsižvelgta</u></p> <p>Pabrėžtina, kad įstatymo projektu, priešingai nei teigiama, nepateikiama „naujai reglamentuojamų sąvokų“. Pažymėtina, kad BK 100³ straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos <i>specialaus subjekto identiški požymiai yra jau įtvirtinti BK 100¹ straipsnio dispozicijoje</i> ir šių baudžiamajame įstatyme nurodytų nusikaltimo sudėties požymių papildomo išaiškinimo poreikis iki šiol nebuvo nustatytas. Dėl šios priežasties pastaboje nurodytas siūlymas laikytinas sistemiskai nepagrįstu. Kartu pažymėtina ir tai, kad BK 230 straipsnyje nurodytos sąvokų išaiškinimai turi reikšmę bei pritaikomi tik BK XXXIII skyriui, tuo tarpu įstatymo projekto siūlomas BK 100³ straipsnis kriminalizuojamas BK XV skyriui, kuriam BK XXXII skyriuje nurodytų sąvokų apibrėžimai nėra aktualūs.</p>
3.	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2019-03-04 raštas Nr. 19-1964	<p>Diskutuotina, kokiais objektyviais duomenimis gali būti patvirtinamas paminėtų pasekmių atsiradimas, išskyrus nukentėjusiojo (galimai nukentėjusiojo) parodymus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymo Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“ 9 punkte nustatyta, kad išvadą dėl fizinio skausmo sukėlimo teismo medicinos ekspertai daro remdamiesi bylos medžiagos duomenimis, patvirtinančiais buvusį mušimo ar kitokio smurtavimo faktą. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, Įstatymo projekte turėtų būti sukonkretinami kankinimo nusikaltimo sudėties objektyviosios pusės požymiai, vartojami terminai įvertinti Terminų banko įstatymo nustatyta tvarka.</p>	<p><u>Neatsižvelgta</u></p> <p>Nusikalstamos veikos sudėties požymiai „stiprus skausmas“, „didelės kancios“ yra <i>vertinamieji požymiai</i>, kurie apibūdina neteisėtos veikos (kankinimo) padarinius. Šie padariniai yra <i>esminis</i> ir pagal Konvencijos prieš kankinimą <i>privalomas</i> kankinimo nusikaltimo sudėties elementas, o psichinio ar fizinio skausmo arba kancios sukėlimo <i>intensyvumas ir stiprumas</i> priklauso ir nustatomas, atsižvelgiant į kiekvienos bylos individualias aplinkybes bei į aukos fizinės ir psichologinės savybes, patirtį, amžių ir pan. Minėti padariniai yra privalomas kankinimo elementas, nes skausmo ir kancios stiprumas laikomas kriterijumi, atskiriančiu kankinimą nuo kitų nežmoniško elgesio apraiškų. Pagal Konvenciją prieš kankinimą asmuo būtų pripažintas buvęs kankintas <i>reikia įrodyti, kad</i>: 1) asmuo patyrė skausmą arba kancią; 2) skausmas ar kancija buvo fizinė arba psichinė ir 3) skausmas ar kancija buvo stiprus. Kaip nurodoma pateiktoje pastaboje, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymo Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“ 9 punkte nustatyta, kad išvadą dėl <i>fizinio skausmo</i> sukėlimo <i>teismo medicinos ekspertai</i> daro remdamiesi bylos medžiagos duomenimis, patvirtinančiais buvusį smurtavimo, iskaitant kankinimą, faktą. <i>Tokie pat metodai</i> turėtų būti taikomi nustatant (<i>fizinio skausmo faktą ir jo stiprumą nustato vėgi teismo medicinos ekspertai</i>) padarinius, numatytus siūlomame BK 100³ straipsnyje įtvirtintame nusikaltime.</p>

		<p>Kartu šių vertinamųjų požymių turinys taip pat yra <i>sėkmingai vystomas</i> ir Lietuvos teismų praktikoje. Vyraujančioje teismų praktikoje yra sėkmingai inkriminuojamas⁹ BK 140 straipsnyje numatytas požymis – <i>fizinis skausmas</i>, ne kartą nustatytas fizinio skausmo, įskaitant fizinės kančias, apibrėžimo turinys), todėl jokių praktinių kvalifikavimo problemų nustatant fizinio skausmą ir jo stiprumą BK 100³ straipsnio atveju taip pat kilti neturėtų. Kartu LAT aiškindamas¹⁰, kokie veiksmai (ar neveikimas) galėtų būti priskiriami prie šiuo metu BK normose nurodyto kankinimo, pažymėjo, kad kankinimo turinį sudaro tik „<...> veiksmams, sukeliantiems dideles fizinės, dvasinės kančias nukentėjusiajam <...>“. Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos teismų praktikoje jau šiuo metu tiek kankinimas, tiek fizinės ar dvasinės (dvasinių kančių faktą ir kančios intensyvumą bei stiprumą nustato teismo psichiatrai arba teismo psichologai, įgalioti atlikti, asmens psichinės būklės tyrimą) kančios¹¹ yra vertinami ir sėkmingai nustatomi, kaltininkui inkriminuojant kankinimo požymį, numatytą BK 129 str. 2 d. 6 p., 135 str. 2 d. 6 p., 138 str. 2 d. 6 p., 140 str. 3 d. nusikaltimų sudėtyse. Dėl šių priežasčių neabejotina, kad šiuo metu vyraujanti Lietuvos teismų praktika yra suformavusi aiškiais gaires, kurių pagalba galima nustatyti „stipraus skausmo“ bei „didelės kančios“ vertinamųjų požymių turinį.</p> <p>Paminėtina ir tai, kai bus priimtas siūlomas įstatymo projektas, Terminų bankas bus papildytas naujais terminais, todėl aplinkybė, kad tam tikrų terminų Terminų banke kol kas nėra, nėra pagrindas tarptautiniame teisės akte numatytų padarinių kvestionavimui iš siūlomos nusikalstamos veikos sudėties.</p>
--	--	---

Teisingumo ministras

Elvinas Jankevičius

2019 04 13

⁹ Kaip fizinis skausmas gali būti suprastas ir kitokios nukentėjusiajam sukeltos fizinės kančios, pvz., negalėjimas įkvėpti, labai aukštos ar žemos temperatūros pojūtis ir kitos panašios būklės. Kita vertus, baudžiamajai atsakomybei pagal BK 140 straipsnį taikyti nepakanka vien tik fizinio sąlyčio su kito žmogaus kūnu, būtina įsitikinti, kad dėl to nukentėjęs asmuo iš tikrųjų pajustų skausmą ar kitas fizinės kančias. Nustatant šią aplinkybę atsižvelgta į tai, kokio stiprumo skausmas paprastai sukeliamas žmogui analogiškais veiksmais, taip pat vertinami nukentėjusiojo amžius ir sveikatos būklė, jo sveikatai sukeltas pavojus, fizinį poveikį darančio asmens tikslai ir kitos aplinkybės, rodančios atliktų veiksmų pavojingumą ir kilusio skausmo tikrumą. Įrodomumo prasme svarbu, kad toks pojūtis būtų taip išreikštas, jog aplinkiniai suprastų nukentėjusiojo skausmą ar būtų kreipiamasi į medikus (*kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2A-5/2014, 2K-164-895/2016, 2K-474-489/2016*).

¹⁰ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“.

¹¹ Pvz. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamosiose bylose Nr. 1A-209-165/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 3 d. nuosprendis baudžiamosiose bylose Nr. 1A-38-165/2017.